

Lukáš Linek, Ivan Petrušek: *Sociální stát, nerovnost, politika: Postoje české veřejnosti k sociálnímu státu v letech 1996–2016*

Praha, Sociologické nakladatelství (SLON) 2020, 274 s.

Monografie Lukáše Linka a Ivana Petruška a spoluautorky Kristíny Bašné (ta v monografii zpracovala problematiku vlivu korupce na postoje k sociálnímu státu) nabízí odpověď na otázku, jak se měnila obecná očekávání a představy obyvatel České republiky o sociálním státě od devadesátých let 20. století do roku 2016. Čtenář či čtenářka v monografii naleznou odpověď také na otázky, co si obyvatelé pod sociálním státem představují, respektive co je pro ně nezbytnou a důležitou oblastí sociálního státu, která by měla být finančně podporována. Autoři rovněž analyzují, jak se postoje k sociálnímu státu měnily v čase a jak jsou ovlivňovány například věkem, pohlavím či ekonomickým zařazením. Zkoumají, zda může být postoj k sociálnímu státu generační záležitostí, tedy jak je ovlivňován prožitím obdobných historických zkušeností. Celý soubor rozvíjejících se poznatků je pak v závěru knihy završen kapitolami zabývajícími se vlivem korupce na postoje k sociálnímu státu a vztahem postojů k sociálnímu státu a volebních preferencí.

Monografie je rozdělena do devíti kapitol (desátou kapitolou je závěr), které na sebe logicky navazují a rozvíjejí postupně jednotlivé poznatky. Ocení ji tak nejen ti, kteří se problematikou zabývají, ale také čtenáři a čtenářky, pro které se jedná o nové téma. Všechny výstupy jsou dány do širšího kontextu, a ačkoliv je mnoho stran textu věnováno popisu sběru a především následné analýze dat, neubírá to na čitelnosti a srozumitelnosti. Pro ty, které zajímá také odpověď na otázku, jaká úskalí konkrétní data a sdělení mají, bude naopak detailní popis analýzy dat vítaný – v rámci monografie jsou využívány čtyři datové soubory. Konkrétní znění dílčích otázek, stejně jako

délka a intenzita sběru dat se však (nepatrně) lišily. Autoři a autorka vysvětlují, jaké limity plynou z použití více datových souborů, osvětlují, proč k tomu v konkrétních případech přistoupili a jaký postup zvolili pro minimalizaci zkreslení, které z takto se sbíraných dat může plynout.

Důležitou informací pro interpretaci dat na straně čtenáře či čtenářky je skutečnost, že výběrová šetření, s jejichž daty autoři a autorka pracují, nepokrývají „domácnosti sociálně vyloučené v nebytovém bydlení a také mají nedostatečné pokrytí domácností s nejvyššími příjmy“. Data zároveň vycházejí z odpovědí respondentů a mohou být ovlivněna ochotou odpovídat. Měření postojů k celkové úrovni zdanění pak nezohledňuje strukturu daňového zatížení. Orientace v obecně pojatých daních je však pro respondenty obtížnější než v jednotlivých kategoriích, u nichž se mohou lépe rozhodnout, na kolik se konkrétní výše daní dotýká jejich vlastních materiálních zájmů. Co může být především pro čtenáře a čtenářky z oblasti sociální práce matoucí, je užívání pojmu sociální služby. Ten je v rámci monografie užíván v širokém významu – pod sociální služby jsou zařazeny aktivity sociálního státu, jako je „poskytování důchodů, zdravotní péče, vzdělání, podpora v nezaměstnanosti, chudobě, nemocnosti a nemožnosti apod.“.

První kapitola zasazuje zvolené téma do obecnějšího kontextu. Je v ní popsáno, co je míněno sociálním státem a jak se český sociální stát a veřejné sociální služby vyvíjely. Taktéž je zde vysvětleno, jak se v Česku vyvíjel daňový systém. Výchozí podmínkou pro rekonfiguraci sociálního státu byl sovětský model. K základním principům sovětského modelu patřilo univerzální poskytování sociálního zabezpečení, pracovní povinnost a silná regulace mezd, zároveň je autory zdůrazněno, že se jednalo o model autoritářský, nedemokratický. Po roce 1989 započala politická a hospodářská transformace. Ještě na počátku

devadesátých let 20. století byla ve vládních dokumentech zdůrazňována solidariता a snaha zachovat úroveň sociální ochrany. Při vzniku samostatné České republiky a s nástupem Václava Klause jako předsedy vlády došlo ke změně a stát měl být garantem jen minimálních životních jistot. Postupně se tedy ujímal pohled, ve kterém převládal důraz na „osobní snahu, zásluhu a odpovědnost“. Bezplatně poskytovaná zdravotní péče byla postupně doplněna o spoluúčast, což se stalo jedním z nejzásadnějších témat politické soutěže po roce 2000. Bezplatné zůstalo vzdělávání na všech stupních, a to i přesto že se pravcové strany pokoušely prosadit školné na vysokých školách. Zde autoři upozorňují, že ačkoliv by (bezplatné) vzdělávání mělo umožňovat sociální mobilitu, vykazuje český vzdělávací systém reprodukci nerovnosti, protože děti velmi často kopírují vzdělanostní dráhy rodičů. Autoři v této kapitole upozorňují také na skutečnost, kdy privatizace bytového fondu spolu s deregulací nájemného de facto vedly k tomu, že stát začal vyplácet doplatek a příspěvek na bydlení domácnostem, pro které začala být (celková) výše nájmu neuhraditelná. Kromě samotného vývoje sociálního státu v průběhu let se autoři zaměřují také na popis daňového systému, který slouží mimo jiné k financování veřejných rozpočtů, a tedy také služeb sociálního státu. Mezi zeměmi OECD patří Česko k průměru – má tedy středně vysoké zdanění. Největší podíl na daňových příjmech tvořilo v letech 1996–2016 sociální pojištění. Silným politickým tématem jsou daně z příjmu fyzických osob, které v letech 1996–2016 tvořily 4 % HDP a přibližně 11 % všech daňových příjmů. Náklady zaměstnavatelů jsou v porovnání s dalšími zeměmi EU nadprůměrně vysoké. Česká republika patří mezi několik evropských zemí, kde není tzv. progresivní zdanění – rovná daň spolu s tzv. superhrubou mzdou byly zavedeny v roce 2008. V roce 2021 došlo ke zrušení superhrubé mzdy, což již, logicky, není tématem monografie.

Pro pochopení postojů k sociálnímu státu je potřeba se také ptát, jaké faktory ovlivňují obyvatele k přijetí určitého stanoviska, čemuž se podrobněji věnuje druhá kapitola. Podpora sociálního státu a jeho politik odráží především tři individuální aspekty: *instrumentalitu*, tedy vlastní zájem, *normativitu*, tedy hodnotovou a ideologickou orientaci, a *hodnocení fungování sociálního státu*. Vlastní zájem je založen na krátkodobosti, tedy benefitech získávaných aktuálně či v krátkodobém horizontu. Zájem se liší dle pozice ve struktuře a týká se tak buď spotřeby sociálních služeb a transferů, anebo jejich financování či produkce. Produkce je dle autorů podstatným benefitem pro jedince v sociálních službách zaměstnaných či šířeji majících zaměstnání plynoucí z poskytování služeb jiným. Domnívám se, že postoj k sociálním službám na straně jedinců ve službách zaměstnaných, se však může v mnohem pojit s normativními zájmy, a tedy volbou zaměstnání také na základě (domnělé) přínosnosti, společenské užitečnosti. Hodnoty, tedy zájmy normativní, zahrnují především individuální přesvědčení a ideologická východiska. Jedinec je ovlivňován jak primární, tak sekundární socializací. V neposlední řadě je důležitým aspektem ovlivňujícím postoj k sociálnímu státu spokojenost s tím, jak sociální služby a transfery fungují, jaký je jejich skutečný dopad (a zda odpovídá očekáváním) a také jaká je míra korupce v dané zemi. Avšak neplatí, že nespokojenost vede k nižší podpoře, zatímco spokojenost k podpoře vyšší. Dopady hodnocení mohou být opačné, což ostatně odpovídá zjištěním uvedeným v dalších kapitolách. Autoři také upozorňují, že měření postojů je problematické, protože vychází z předpokladu, že všichni respondenti mají před sběrem dat již ucelené názory. Ovšem dříve proběhlé výzkumy tuto premisu vyvrátily. Dotazníková šetření umožňují některým respondentům konkrétní postoje teprve zaujmout.

Postoje k přerozdělování příjmů, kte-

rým se věnuje třetí kapitola, jsou měřeny na základě souhlasu s výrokem: „Vláda by měla mít povinnost snižovat rozdíly mezi bohatými a chudými.“ Autor kapitoly na základě analyzovaných dat zjistil, že míra souhlasu s výrokem v letech 1996 až 2016 variovala, avšak vždy se pohybovala nad 50 %. Vrcholu dosáhla v roce 2016, kdy s výrokem souhlasilo 62 % respondentů. Zajímavé je, že ačkoliv u lidí, kteří dosáhli alespoň středoškolského vzdělání bez maturity a vyššího (včetně vysokoškolského vzdělání), byl souhlas s výrokem v roce 2016 vyšší než v roce 1996, u respondentů se základním vzděláním došlo k mírnému poklesu. Co se příjmu týče, nejvíce přerozdělování podporují ti, kteří sami z transferů a sociálních služeb těží, tedy důchodci (v publikaci jsou do této kategorie řazeni starobní i invalidní důchodci) a nezaměstnaní. S tím souvisí, že míra podpory přerozdělování roste také s věkem respondentů, přičemž věk hraje důležitější roli než generační příslušnost. V závěru autor kapitoly uvádí, že relativně nízká příjmová nerovnost, přinejmenším jedna z nejnižších v rámci Evropské unie, je způsobena především efektivním systémem zdanění a transferů. Zde je však na místě znovu připomenout, že informace o příjmové nerovnosti vycházejí z výběrového dotazníkového šetření, které nezahrnuje „domácnosti sociálně vyloučené v nebytovém bydlení“.

Čtvrtá kapitola se věnuje postoji k daňovému systému a také postoji participancí k tzv. progresivnímu zdanění. To je považováno za jeden z důležitých nástrojů snižování příjmové nerovnosti. Ve všech sledovaných letech (1996, 2006, 2016) se více než polovina respondentů vyslovila pro progresivní zdanění. Skupina respondentů, která progresivní zdanění podporovala, se zároveň domnívala, že daně lidí s vysokými příjmy jsou nízké či průměrné, zatímco daně lidí s nízkými příjmy jsou vysoké. Respondenti, kteří nesouhlasili s progresivním zdaněním, se nejčastěji domní-

vali, že zdanění všech lidí bez ohledu na výši příjmu je vysoké. Podpora progresivního zdanění koreluje také s celkovou mírou zdanění. Pokud bylo celkové zdanění vnímáno jako vysoké, byla podpora progresivního zdanění u respondentů podprůměrná. V ekonomicky slabších obdobích jsou respondenti více přístupní představě celkového zvyšování daní, což, jak autor připomíná, je v rozporu s modely keynesiánské tradice. Podpora progresivního zdanění, stejně jako podpora přerozdělování příjmů mírně rostou s věkem. Ačkoliv vzdělání má na podporu progresivního (i míru celkového) zdanění značný vliv, výše příjmu už takovou roli nehraje. I v této kapitole se potvrdilo, že podnikatelé obecně mají nejnižší motivaci k přerozdělování příjmů ve společnosti, stejně jako k zavedení progresivního zdanění. Za zajímavé zjištění hodné hlubší analýzy považuji vztah mezi politickou důvěrou a podporou progresivního zdanění. Z analyzovaných dat vyplývá, že s rostoucí politickou důvěrou klesá podpora progresivního zdanění a vyššího celkového daňového zatížení a naopak. Tento vztah může doplnit zjištění ze šesté kapitoly, dle kterého vede vyšší nespokojenost s činností vlády v konkrétní oblasti k podpoře zvýšení výdajů. Největší vztah má toto zjištění u kategorie výdajů na důchody, nejmenší pak u výdajů na péči o nezaměstnané. Zde autor šesté kapitoly uvádí, že důvodem může být domnělá spornost přínosu podpory nezaměstnaných.

Pátá kapitola logicky navazuje na zjištění z předchozích kapitol a dále je rozvíjí. Konkrétně se zabývá postoji k rozsahu sociálního státu. Na začátku autor kapitoly uvádí, že služby je možné rozlišit dle toho, zda jsou univerzální, tedy dostupné všem bez ohledu na další kritéria (nejčastěji výši příjmu a majetku), anebo selektivní, a tedy dostupné jen na základě splnění konkrétních podmínek. Mezi univerzální služby v České republice patří veřejné zdravotnictví, mezi selektivní například dávky státní

sociální podpory. Dle autora přitom panuje předpoklad, že selektivní služby jsou méně podporovány těmi, na koho necílí – jinak řečeno jsou více podporovány nízkopříjmovými skupinami obyvatelstva a méně střední třídou. Opět bych si zde dovolila malou odbočku k tomu, na co by podle mě bylo potřebné se dále zaměřit – a sice zda se podpora liší také v kontextu sociální mobility a různých příjmových zkušeností v čase. Obecně podpora sociálního státu od devadesátých let výrazně neoslabila. Při bližším pohledu na konkrétnější výstupy je zřejmé, že nejnížší podporu má dlouhodobě kategorie „odpovědnost státu za nezaměstnané“. Zároveň došlo k poklesu počtu těch respondentů, kteří souhlasí s odpovědností státu za podporu vysokoškolských studentů a odpovědností státu za bydlení. Klesající souhlas s podporou vysokoškolských studentů z chudších rodin může být dle autora dán rozmachem vysokých škol soukromých, které mívají pověst těch, na nichž je kvalita a požadavky na studenty a studentky nižší. Zde se však domnívám, že je potřeba daný argument podrobit hlubší analýze, protože je potřeba počítat s tím, že soukromé vysoké školy požadují školné, které může být pro studenty/studentky z nízkopříjmových domácností další překážkou, a tudíž počet takovýchto studentů/studentek na soukromých školách bude omezený. Zároveň je podle mě otázkou, na kolik může klesající ochota podporovat studium na vysokých školách souviset se skutečností, že sociální mobilita je v České republice poměrně nízká. A zároveň je zde dlouhodobý apel na učení se řemeslu, které (domněle) nabízí větší uplatnění na trhu práce, a tudíž také finanční zajištění. Dlouhodobě nejvyšší podporu má poskytování zdravotní péče a zabezpečení slušné životní úrovně starým lidem, což jsou služby de facto univerzální. Podpora rozsahu sociálního státu pak velmi souvisí s tím, jakým způsobem jedinec získává příjem, přičemž u zaměstnanců a podnikatelů je vztah k rozsahu so-

ciálního státu závislý také na vzdělání a vyšší příjmu. Tyto dvě kategorie přitom u starobních a invalidních důchodců, nezaměstnaných, studentů či jedinců v domácnosti postoje k rozsahu státu téměř neovlivňují.

Následující, šestá kapitola se věnuje postojům k veřejnému financování služeb sociálního státu. Kapitola doplňuje zjištění z předchozích kapitol, především kapitoly páté, o další důležitý rozměr. Samotná podpora sociálního státu by měla jít ruku v ruce s ochotou financovat poskytované služby. Autor kapitoly v textu potvrzuje, že postoj k výdajům do značné míry souzní s postoji k odpovědnosti státu za konkrétní oblasti. Více jak 70 % respondentů si dlouhodobě přeje navýšení výdajů na zdravotnictví, ale zvyšuje se také počet těch, kterým výdaje přijdou přiměřené. V čase došlo k mírnému nárůstu respondentů, kteří by zvýšili výdaje na důchody. Naopak klesl počet respondentů, kteří by zvýšili výdaje na vzdělávání. Nejvíce by respondenti naopak snížili výdaje na podporu nezaměstnaných, přičemž tento trend je v podstatě neměnný. Podpora výdajů tak dle autora kapitoly odpovídá logice vlastního zájmu a odráží především socioekonomický status.

Sedmou kapitolu zpracovala Kristýna Bašná. Tématem kapitoly je vztah mezi vnímáním korupce, zkušeností s korupcí a postojem k sociálnímu státu. Také tato kapitola začíná stručným teoretickým úvodem, ve kterém jsou zmíněny již vzniklé, většinou zahraniční studie. Autorka se nejprve zaměřuje na to, jak respondenti vnímají míru korupce v České republice, a to bez ohledu na vlastní zkušenost. Obyvatelé Česka se většinou domnívají, že korupce je velký existující problém, který je potřeba řešit. Veřejné mínění o míře korupce se však v průběhu času zlepšuje. Jak autorka upozorňuje, důležité je srovnání se zkušeností s korupcí/úplatkem, která je nižší než korupce předpokládaná. Vztah mezi korupcí a podporou sociálního státu má dvojí rovinu – respondenti, kteří se domnívají, že

korupce je více rozšířena, většinou podporují sociální stát. Avšak vlastní zkušenost s úplatkářstvím či korupcí vede naopak k nižší podpoře sociálního státu, zároveň však k vyšší podpoře zvyšování daní.

Poslední dvě kapitoly, před samotným závěrem, se týkají levopravé orientace voličů/respondentů a jejich postoje k sociálnímu státu a volbě strany. Cílem osmé kapitoly je rozdělit pozice českých stran na levopravé ose a následně zjistit, jak jsou voliči schopni zařadit sebe samé a konkrétní strany. Autor kapitoly zároveň předpokládá, že skutečnost, že nové politické strany, jako Věci veřejné, ANO či Úsvit/SPD, na levopravé rozdělení kladou minimální důraz, vede také k nižší schopnosti voličů samých se na levopravé ose zařadit. Rozdělení stran na levopravé ose dle volebních programů poukazuje na největší obtíže, které ve společnosti mohou panovat při vlastním zařazení. V roce 2017 byli například Piráti o něco blíže středu než ANO a SPD, avšak všechny tři strany se pohybovaly na levé straně škály. Tomio Okamura se se stranou SPD posunul v roce 2017 blíže k levé straně, ačkoliv se stranou Úsvit byl ještě v roce 2013 výrazně pravicový. To dle autora kapitoly odpovídá zjištěním z jiných výzkumů a odborné literatury o tom, že hodnoty neodrážejí v první řadě pozici strany, ale spíše poptávku voličů, kterou chce strana naplnit, aby mohla ve volbách uspět. Autor dále uvádí, že do roku 2002 nebylo pro voliče obtížné se na levopravé škále zařadit. Poté to však začalo být komplikovanější. Dlouhodobě převažuje počet lidí, kteří se řadí na střed škály. Voliči SPD a ANO se však na levopravé ose staví o trochu více doleva než voliči Pirátů. Napříč škálou si pak 89 % voličů a více přeje zachovat rozsah univerzálních služeb. Nejvíce se názory liší u redistribuce, kterou preferují především levicoví voliči. Celkově však podpora sociálního státu jen málo souvisí s levopravou orientací voličů. Pro čtenáře jsou dle mého velmi přínosné grafy zachycující postoje k sociálnímu státu, levopravou

orientaci a volbu strany, a to postupně v letech 1996, 2006 a 2016. Zároveň se z těchto grafů příliš nedozvíme o aktuálnějších trendech, respektive vývoji či míře podpory tzv. nových stran, jako SPD, ANO či Piráti. To je v kontextu analyzovaných dat logické. A nabízí to tak spíše pole pro další, návazný výzkum. V závěru deváté kapitoly autor shrnuje, že levopravá orientace neodráží jen postoje k sociálnímu státu, ale také další faktory. Zároveň dodává, že voliči jsou do značné míry ovlivňováni tím, jak jim jsou jednotlivými stranami témata sociálního státu předkládána. Dovolím si pak doplnit, že minulá léta nám ukázala, že nemalou roli hrají také další témata, která souvisejí s širší každodenností a názorovou orientací – například migrace a v posledních měsících přístup k řešení pandemie.

Kniha je nejen souborem odpovědí na položené otázky, na mnoha místech je také návodem, jak výzkumy vedoucí k podání odpovědí dělat, nabízí jasnou kuchařku, postupy a jejich zhodnocení. To se však někdy opakuje, což je nutné pro pochopení konkrétního tématu, avšak pro čtenáře, který chce vědět především pointu – tedy odpovědi na položené otázky –, to může být náročné. Na druhou stranu se díky tomu jednotlivé kapitoly dají číst v podstatě separovaně. Přínosem takového postupu je také jasné seznámení čtenáře s limity při interpretaci jednotlivých výstupů.

Kniha je přínosným čtením pro všechny, kdo se ptají, jak politicko-ekonomické změny ve společnosti ovlivňují volební preference a postoje k sociálnímu státu. To je praktický přínos monografie, a to nejenom v podobě konkrétních výstupů, ale také upozorněním na to, kde data chybějí a kde mohou odborníci věnující se dané problematice vycházet spíše z hypotéz, které by bylo vhodné blíže prozkoumat.

Výtkou z mé strany jsou snad jen chybějící zdroje dílčích sdělení. Jde například o tvrzení na s. 61, dle kterého „lidé s vyššími příjmy ve větší míře zastávají princip zásluhovosti a individuální odpovědnosti

za vlastní život, zatímco lidé, kterým se v životě tolik nedaří, zdůrazňují spíše solidaritu či rovnost“. Není zde mým úkolem, abych dané sdělení potvrzovala či vyvracela, domnívám se ovšem, že v odborné literatuře by si zasloužilo uvedení zdroje.

Blanka Kissová
Univerzita Palackého v Olomouci

Torbjörn Bildtgård, Peter Öberg:
Intimacy and Ageing: New Relationships in Later Life
Bristol, Policy Press 2017, 212 s.

Intimní vztahy seniorů byly dlouhou dobu opomíjeným tématem nejen v sociálněvědním prostředí. Studie partnerského chování se zaměřovaly téměř výhradně na jedince reprodukčního věku, chyběly koncepty k popisu alternativních vztahových forem a starší ročníky tak byly obvykle šetřeny jen ve spojitosti s fenoménem vdovství, jež byly přisuzovány pocity osamělosti a negativní konotace. Ačkoliv se badatelská pozornost za posledních dvacet let na sféru intimity a sexuality seniorů obrací stále častěji, stereotypy připisující stáří fyzický úpadek a pokles zájmu o intimní záležitosti nadále vytvářejí informační mezeří v existujícím poznání. Švédští autoři Torbjörn Bildtgård a Peter Öberg v knize *Intimacy and Ageing: New Relationships in Later Life* chtějí výše zmiňovaným předpokladem čelit a – jak prozrazuje název monografie – studují právě intimní vztahy vznikající ve vyšším věku, které na ploše dvanácti kapitol zevrubně popisují a analyzují z mikro- i makrosociologických perspektiv. Zkoumají postoje, názory a osobní zkušenosti samotných seniorů, neopomíjejí však odkrývat ani proměnu strukturálních podmínek, které zásadní měrou umožnily vznik fenoménu nových partnerství ve vyšším věku, vlivy konkrétních strukturálních transformací na individuální prožitky či zkušenosti seniorů s novými vztahy i dů-

sledky, které mohou z daných partnerství vyplývat pro seniory, jejich rodiny či širší sociální sítě.

Závěry knihy jsou založeny na trojím typu dat. Prvním z nich je velké množství mezinárodních výzkumů publikovaných v angličtině, které autoři dále srovnávají s vlastními zjištěními, opřenými výhradně o data ze švédského prostředí. Ty autoři důkladně popisují v metodologické příloze, uvedené na úplném konci knihy. Zde se tak lze dozvědět, že jsou předkládané výsledky podloženy hned dvěma gerontologickými studii, realizovanými mezi lety 2010–2011 a 2013. První z projektů – kvalitativní interview – shrnuje data od 28 participantů/participantek ve věku 60–90 let, kteří navázali intimní heterosexuální vztah po dosažení šedesáti let či aktivně nového partnera hledají. Druhé, kvantitativní dotazníkové šetření je založeno na celostátním švédském survey, jehož cílem bylo nejen zjistit, do jaké míry jsou výsledky předešlého, kvalitativního interview reprezentativní pro danou populaci, ale také získat informace od jedinců žijících v dlouhotrvajícím partnerství a naopak těch, kteří jsou sami a nemají zájem o navázání nového vztahu. Především tato původní švédská data tak skýtají cenné informace, které jsou v knize prezentovány přesvědčivou a velice přehlednou formou.

Nejen to autoři dokazují již v úvodní kapitole, kde trefně ilustrují hlavní myšlenky knihy na příběhu kohabitujiícího páru – švédských sedmdesátníků Caroline a Carla, přičemž tímto způsobem pozvolna představují základní témata a teoretické rámce, které budou čtenáře provázet po celý zbytek knihy. Nastiňují tak nejen pestrost a komplexnost partnerských historií seniorů dnešního západního světa, ale i to, jak a proč se zcela zásadními způsoby zkušenosti současných generací starších odlišují od postojů a prožitků jejich předchůdců.

K možnosti seberealizace jedinců prostřednictvím intimních vztahů ve stáří nepochybnitelnou měrou přispěla reorgani-